

Prof. dr. sc. Jasminka Ledić, Filozofski fakultet u Rijeci

POTIČU LI SVEUČILIŠNI NASTAVNICI PREZIR SPRAM OBRAZOVANJA ZA NASTAVNIČKU PROFESIJU?

Cilj je ovoga izlaganja otvoriti raspravu o tezi da je stav o *važnosti izobrazbe nastavnika i učitelja kao podloge za unapređivanje obrazovnih procesa u hrvatskom školskom* obezvrijeđen modelom (uvjetima) napredovanja sveučilišnih nastavnika. Dakle, tvrdim da model napredovanja sveučilišnih nastavnika, odnosno, kriteriji za izbor u viša zvanja, ne prepoznaje potrebu za edukacijom sveučilišnih nastavnika za rad u nastavi, te da takvo stanje inhibira kvalitetu obrazovanja nastavnika i na nižim razinama.

Koji su moji argumenti za ovu tezu?

Želi li se završeni student zaposliti u osnovnoj ili srednjoj školi na radnom mjestu nastavnika, prema odredbama Zakona o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi (2008) treba:

- završiti diplomski sveučilišni studij odgovarajuće vrste odnosno preddiplomski sveučilišni studij ili stručni studij na kojem se stječe najmanje 180 ECTS bodova i ima potrebno pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanje kojim se stječe 60 ECTS bodova;
- završiti pripravnički staž u trajanju od godine dana; i,
- položiti stručni ispit.

Želi li se pak diplomirani student zaposliti kao asistent na sveučilištu, tada nema zahtjeva za ikakvim pedagoško-psihološko-didaktičko-metodičko obrazovanjem, pri čemu valja imati na umu da asistent *pomaže u provođenju dijela nastavnog procesa, provjeri znanja, znanstvenoj, umjetničkoj i stručnoj djelatnosti visokog učilišta u skladu s njegovom općim aktom*; drugim riječima, radi složene poslove vezane uz nastavu.

Uspije li asistent ostvariti uvjete za izbor u znanstvenog suradnika, i prijavi li se na natječaj za izbor u docenta, tada treba, kada se bira prvi puta – dakle, kada dobiva *licencia docendi* – u skladu s uvjetima koje je postavio Rektorski zbor imati potvrdno ocijenjeno nastupno predavanje pred nastavnicima i studentima, te priložiti pozitivno ocijenjene rezultate institucijskog istraživanja kvalitete svog nastavnog rada ili pozitivno ocijenjene rezultate studentske ankete, koju provodi visoko učilište (nigdje se ne govori o

standardima koje ove ankete trebaju zadovoljavati; primjerice, koji period rada u nastavi analiziraju, s kakvim se instrumentom to čini, na kolikom uzorku studenata, itd.).

Uz navedeno, pristupnik treba ispuniti dva (2) od sljedeća četiri (4) uvjeta:

1. da je u suradničkom ili nastavnom zvanju, uključujući i status znanstvenog novaka, računajući razdoblje od pet godina prije datuma pokretanja izbora sudjelovao u izvođenju nastave na nekom visokom učilištu od barem devedeset (90) norma sati;
2. da je pomogao studentima preddiplomskih/diplomskih studija pri izradi završnih/diplomskih radova i pri tome da je objavio barem jedan rad u koautorstvu sa studentom;
3. da se u svom znanstvenom području, struci ili nastavi usavršavao u međunarodno prepoznatim institucijama u zemlji ili inozemstvu u trajanju od najmanje tri mjeseca;
4. da je kao autor ili koautor prezentirao najmanje tri rada na znanstvenim skupovima, od kojih jedan na međunarodnom znanstvenom skupu.

Pogled na navedena 4 uvjeta pokazuje da je samo jedan vezan uz nastavu (traži se iskustvo u nastavi), dok su sljedeća s nastavom u slaboj vezi. Drugim riječima, jasno je da ovako postavljeni uvjeti za izbor sveučilišnih nastavnika u viša zvanja sasvim destimuliraju bilo kakav „utrošak“ vremena za usavršavanje u nastavnim kompetencijama sveučilišnih nastavnika. Dakle, niti se traži inicijalno obrazovanje, niti se traži usavršavanje nastavnčkih kompetencija u vidu cjeloživotnog obrazovanja.

Da se ne radi o slučajnom zanemarivanju nastavne komponente, već o svjesnoj namjeri da se bilo kakva ideja koja daje značenje nastavničkoj komponenti u sustavu visokog obrazovanja dezavuiraju, svjedoči – možda javnosti slabije poznata – povijest donošenja uvjeta Rektorskog zbora koji su na snazi. U rujnu 2002. godine Rektorski zbor je imenovao Povjerenstvo koje je imalo za zadaću redefinirati minimalne uvjete RZ-a za ocjenu nastavne i stručne aktivnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna i nastavna zvanja. Povjerenstvo je 14. siječnja 2004. godine uputilo Rektorskom zboru prijedlog revidiranih uvjeta, pri čemu je temeljno polazište Povjerenstva bilo da su tadašnji *uvjeti ozbiljno zanemarivali stručnu, a osobito nastavnu komponentu u ocjeni uvjeta za izbor i reizbor nastavnika. Zanemarenost ovih komponenti u uvjetima za izbor i reizbor vodila je k zanemarivanju tih komponenti u djelatnosti sveučilišnih suradnika i nastavnika koji – pragmatično pristupajući - zanemaruju ove aspekte napredovanja. Postojeći uvjeti*

dopuštali su – što Povjerenstvo smatra neprihvatljivim – da u znanstveno-nastavno zvanje bude izabrana osoba bez nastavnog iskustva u radu u visokom školstvu, i bez edukacije za taj rad. (Iz izvješća Povjerenstva upućenom RZ; 14.01.2004.).

U skladu sa svojim temeljnim polazištem prijedlog je Povjerenstva bio da pristupnik (za izbor u znanstveno-nastavno zvanje docenta) treba obvezno zadovoljiti ove uvjete:

- da je u suradničkom ili nastavnom zvanju, uključujući i status znanstvenog novaka, računajući period od pet godina prije datuma pokretanja izbora kontinuirano izvodio nastavu na sveučilištu najmanje jednu akademsku godinu u opterećenju od najmanje 60 norma sati;
- da je u periodu od pet godina prije datuma pokretanja izbora pohađao programe usavršavanja visokoškolske nastave, verificirane od sveučilišnih senata, u ukupnom trajanju od najmanje 30 sati (ovaj uvjet postaje obvezan dvije godine nakon stupanja na snagu Uvjeta za ocjenu nastavne i stručne aktivnosti u postupku izbora u znanstveno-nastavna zvanja i nastavna zvanja);

Drugim riječima, koliko god sramotno slabašan u usporedbi s propisanih 60 ECTS-a za srednju i osnovnu školu (i vjerojatno vremenski kraći od obuke koju pojedine tvrtke nameću svojim zaposlenicima za najjednostavnije poslove), Povjerenstvo je ipak postavilo uvjet da osoba koja će dobiti zvanje sveučilišnog *nastavnika* mora pohađati program usavršavanja nastave.

Na žalost, imajući u vidu uvjete kakvi su na snazi, očito je da je Rektorskom zboru i 30 sati bilo previše za edukaciju sveučilišnih nastavnika za rad u nastavi, iz čega proizlazi da je sveučilišni *nastavnik* (vjerojatno) jedina profesija za koju nije potrebno obrazovati se.

A koje su to uopće kompetencije koje treba imati nastavnik da bi uspješno radio?

Prema projektu *Tuning* iz 2008¹ nastavnici trebaju posjedovati:

- Sposobnost sistematične kritičke analize obrazovnih teorija i pitanja obrazovne politike;
- Sposobnost uočavanja povezanosti između pojedinih aspekata obrazovnih teorija,

¹ Vidjeti: Vizek-Vidović, V. (2009). *Planiranje kurikuluma usmjerenoga na kompetencije u obrazovanju učitelja i nastavnika*. Zagreb: Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

obrazovne politike i obrazovne prakse;

- Sposobnost poučavanja u području vezanom uz opće ljudske vrijednosti, građanstvo i demokraciju te sposobnost promišljanja vlastitoga vrijednosnog okvira;
- Sposobnost razumijevanja i primjene obrazovnih teorija i metodologije kao temelja za nastavne aktivnosti;
- Sposobnost prepoznavanja i reagiranja na individualne potrebe učenika (studenta) kao i na složenost procesa učenja;
- Svijest o različitim okruženjima u kojima se učenje može odvijati;
- Razumijevanje strukture i svrhe edukacijskih sustava;
- Svijest o različitim ulogama sudionika procesa učenja;
- Sposobnost provedbe primjerenih obrazovnih istraživanja u različitim obrazovnim okruženjima;
- Sposobnost vođenja obrazovnih/razvojnih projekata;
- Sposobnost savjetovanja (učenika i roditelja) o različitim obrazovnim pitanjima i razvojnim problemima;
- Sposobnost vođenja i evaluiranja obrazovnih programa, aktivnosti i materijala;
- Sposobnost razumijevanja utjecaja društvenih promjena u lokalnoj zajednici na obrazovanje;
- Sposobnost vođenja i koordiniranja multidisciplinarnog obrazovnog tima;
- Razumijevanje trendova u obrazovanju i prepoznavanje mogućnosti njihove primjene u praksi;
- Predanost učenikovu napretku i postignuću;
- Kompetentnost u primjeni različitih strategija poučavanja i učenja;
- Poznavanje predmeta poučavanja;
- Sposobnost djelotvornoga komuniciranja s pojedincima i grupama o obrazovnim pitanjima;
- Sposobnost djelotvornoga komuniciranja s pojedincima i grupama o obrazovnim pitanjima;
- Sposobnost stvaranja klime poticajne za učenje;
- Sposobnost upotrebe e-učenja i njegova integriranja u učenje i poučavanje;
- Sposobnost poboljšanja okolinskih uvjeta u kojima se učenje i poučavanje odvijaju;

- Sposobnost prilagodbe kurikulumu i nastavnih materijala zahtjevima specifičnog obrazovnog okruženja;
- Sposobnost kreiranja i primjene različitih strategija za praćenje i vrednovanje procesa i ishoda učenja;
- Sposobnost integracije osoba s posebnim potrebama u obrazovni sustav.

Postavlja se pitanje: smatramo li da neke (ili možda sve, budući da edukacije za rad u nastavi sveučilišnim nastavnicima ne treba) od navedenih kompetencija nisu potrebne sveučilišnom nastavniku, a potrebne su nastavniku u srednjoj školi? Nota bene: razlika je 3-4 mjeseca između statusa učenika i studenta; pretpostavljamo li da abiturijentski „staž“ tijekom ljetnih mjeseci radikalno promijeni učenika te njegovom (sveučilišnom) nastavniku stoga i nije potrebno imati nastavničkih kompetencija? Ili da razmislimo trebaju li sveučilišnom nastavniku osim ovih još i dodatnih kompetencija?

I na kraju, vratimo se na početak – može li se ovim argumentima potvrditi moja teza da je *važnost izobrazbe nastavnika i učitelja kao podloge za unapređivanje obrazovnih procesa u hrvatskom školskom* obezvrijeđena modelom (uvjetima) napredovanja sveučilišnih nastavnika? Ako jest, što nam je činiti?